

me lleuia, me lleuá, m'ha llegut, me lleurà, me lleuria, me llega, me lleués; además --- lleguda --- (BDLC VI (301) —veg. la cita infra, sobre *llevent*—; jo també he sentit vives en el nostre NE. algun cop, fins frases amb formes com «quan em lleurà» o «quan em lleui, ja hi aniré». Val a dir que a Mallorca em parlaven d'això el 1963, a Estellençs, com a cosa sabudament pròpia del parlar manacorí: *no m'a lèu, no m'a lègút* (doncs, amb *é* secundària deguda a la influència de la palatal *l*, tal com *lèskæ* i en part de l'illa *lètra*, mentre que a l'Empordà és, regularment, *lègi, no m' lèu*).

Altrament no és cosa que s'aturi en els límits de l'Empordà: almenys a la zona muntanyosa del Gironès i tirant cap a la Selva: «els posem a les vaques els naps a la menjadora amb fulles i tot: ja els-i *lèu* de triar-los» (i altres frases semblants que sentia a Sant Aniol de Finestres, 1968, si bé aquesta era d'un vell habitant d'allí, fill de Mieres). I àdhuc en alguns rodals més enllà del Llobregat: «segui, segui, ja li *lèurá* d'estar dret» m'invitaven a la Bisbal del Penedès (1955).

Com a expressió de la cosa en abstracte va quedar l'infinitiu *lleure* [Lab. 1864]; «no he tingut *lleure* per fer-ho», *DAG.*; «la mar --- és malèida --- però si no l'hagués poguda veure, l'hauria enyorada; no calia dubtar-ho, perquè, així que tenia *lleure* d'aixecar el cap, ja estava menjant-se-la amb els ulls, i totes les seves distraccions consistien a resoldre de quina barca era una vela ---», Ruyra, 1903 (*Pinya de R.* I, 43). En canvi a Mallorca és *lleguda* 'el fet de lleure': «—Faràs tal cosa? —Si tenc *lleguda*, sí —això és: si tenc temps iestic per fer-ho» (BDLC VII, 301).

El català és la llengua romànica on s'ha mantingut millor l'ús de LICÈRE, que havia naufragat totalment, ja des dels orígens literaris en castellà, italià i altres llengües romàniques. No tan ràpidament en gallegoportuguès: l'ús de *lezer* resta encara en portuguès del S. XIV i fins en queden restes en algun clàssic (vegeu Moraes i Cortesão); i més tenaçment encara a Galícia, almenys en alguna zona, si bé només en l'ús substantivat de l'infinitiu: Sarmiento en els anys 1745-55 sentia encara en les muntanyes del Nord (Bergantiños, Arousa) *non teño lezere para fazer isto*; i Castella (que era de cap allà, Rianxo) encara usava *os días de lecer*, «se nós dispuxéramos de lecer pra buscá-las».

Al capdavant això és el que va passar en francès, on (si no és en algun text molt arcaic) només va quedar l'infinitiu *loisir* (evolució fonètica com en el substantivat *plaisir* de PLACÈRE, renovat analògicament en *plaire*, ço que ja no s'esdevingué en LICÈRE).

Paral·lelament —això és el més conegut—, en oc. antic, només registrat (PDPPF) com a substantiu *lezer* «permission; loisir; possibilitat; force; joie; délai»; que així és com l'usen trobadors clàssics com Cercamón i Peire d'Alvernhe, si bé val a dir que hi ha almenys un cas del present *letz*, i assegurat per la rima, en la *Cansó de la Crozada* tolosana: «Ditz lo coms de Cumege --- / qui que's perga en la gata, vos hi gazarharetz: / sapchás que(z) ela-us salva las vinhas e-ls

bladetz, / que mentre que la gaitan, lo talar no lor *letz*» ('no tenen temps de dedicar-se a devastar els conreus'), v. 8144. Ben poc n'ha quedat allà en la llengua moderna i només en la forma substantivada *lèse* o *lesé* (= fr. *loisir* 'oci'), supervivent només en alguns illots moderns del Ildg., Roergue, Llemosí i gascó pirinenc (veg. FEW v. 309b10-15); car el *lesí* del Baix Roine es denuncia per la *-i* com un francesisme.²

La forma de l'infinitiu provinent de LICÈRE en llengua d'oc va donar *lezer*, assegurat per les rimes en Cercamón (Appel, *Chr.*, 12) i en Peire d'Alvernhe: «d'aissò-m farai plaidejaire: / qui 'n amor ha son esper, / no-s deuria tardar gaire, / tan com l'amors n'a *lezer*: / que tost chai / blancs en bai, / com flor sobre lenha / ---» (*Chr.*, 62.54).

La mateixa base LICÈRE havia de donar *leer* en català antic: de manera que *lleure* no és més que una forma d'infinitiu analògica, posterior (tal com *plaire: plaer, moure: mover* etc.). De fet, és la forma que trobem en textos jurídics i d'altres, fins a la fi del S. XIV, si bé només en el paper de substantiu 'possibilitat, llicència, autorització': «se reculliren molt cuytosament, e acúen bé 500 cavayls, per ço cor no avien *laer* de recullir, e meseren foc a lur civada», Desclot (§ 94, NCL. III, 111.26, de nou 131.1); «lo canonge --- reprenie lo bisbe, qui dava *laer* a l'artiaça, de començar ab ergull lo plus noble ofici», Llull (*Blang.*, NCL. II, 121.18); «que no sia donat *leer* ne avinentesa a altre que, per voler desordenat, lo senyor rei ne lo regne vinguen en article de perdició», parlament de la Reina Elionor en les Corts de 1365 (NCL. XIX, 33); «venc ab cartes del papa, a preycar la croada --- e per tal cor aquellò se podia fer en frau del rey d'Aragó --- lo Sr. Rey acorda de no donar-li *leer* de la dita croada», 1291-92 (Finke, *Acta Ar.* I, 12); «jo-ls iré vèure al pus tost que yo poté ni n'auré *laer*», Reixac (*Q.*, 7.14).

I molt sovint en els *CostTort.*, per a 'cosa lícita': «*Leer* és, e poder, dels menors, en aquelles coses que lurs tudors auran feytes o lurs curadors, en què los menors seran enganats, de demanar benefici de restitució», «*leer* e poder és a tot hom de defendre sa possessió, la qual leyalmnt té e posseÿx», i en termes menys formularis: «si l'aygua és seca, que-l leyn no pusca pujar --- si-ls mercaders volen esperar --- que no-n volen trer lurs mercaderies, lo senyor del leyn no les ne pot gitar ---; però és *leer* al senyor del leyn que les ne pot trer e fer pujar tro en Tortosa, ab son cost e ab sa messiò»; «si lo leyn --- se trençarà, e l'aver se restaurarà --- l senyor del leyn --- pot --- portar l'aver en un altre leyn --- e quan vol aver tot son nòlit, és *leer* e plen poder al senyor del leyn que o pot fer», *CostTort.* (Ol., 93, 344, 456, 462); «podia e havia *leer* de ço fer» en la trad. del *Libre dels Ensenyaments* de Brunet Latí (*BABL* II, 203).

I també en cartes privades: «si d'aquetz afés vos cuydaven posar en tort, no-ls en deu ésser dat *leer*» en una carta de R. de Melany de 1329 (*BABL* II, 200). *L(l)æer* amb el sentit de 'vacances' apareix encara quatre o cinc cops en un text de l'Alt Berguedà de 1380 «ha 8 dies de *laer*», «pren 8 dies de *laer*», «ha a fer